

УДК: 370.153.1

© Турищева Л.В., 2011 р.

Л.В.Турищева

Національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди, м. Харків

ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОР В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ

У статті проаналізовані особливості використання метафори як однієї з умов розвитку мислення. Метафора розглянута як активний спосіб навчання. Показаний зв'язок між використанням метафори і процесом розуміння.

Ключові слова: метафора, мислення, розуміння.

Л.В. Турищева

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТАФОР В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ МЫШЛЕНИЯ

В статье проанализированы особенности использования метафоры как одного из условий развития мышления. Метафора рассмотрена как активный способ обучения. Показана связь между использованием метафоры и процессом понимания.

Ключевые слова: метафора, мышление, понимание.

L.V.Turishcheva

USE OF METAPHORS IN THE COURSE OF TRAINING AS THE CONDITION OF DEVELOPMENT OF THINKING

In the article the features of the use of metaphor are analyzed as one of terms of development of thought. A metaphor is considered as active method of teaching. Connection is shown between the use of metaphor and process of understanding.

Key words: metaphor, thought, understanding.

Постановка завдання. У сучасній педагогічній практиці актуальною є проблема способів активізації пізнавальної діяльності учня, що дозволяють відкрити світ як систему систем, як картину протиріччя. Її актуальність обумовлена зростаючими вимогами до розумової діяльності школяра, що ростуть, пред'являються сучасним життям.

О.М.Леонтьев [6] розглядає мислення як вищий ступінь пізнання. У його роботах є цілий ряд припущень, які явно характеризують власне психологічний аспект вивчення мислення, тобто вказівка на різноманітність його видів. Облік цього різноманіття мислення свідчить про те, що неможливо зводити все тільки

до теоретичного, словесно-логічного. Друге положення – це положення про діяльність теоретичної, розумової у вузькому сенсі слова.

Багато досліджень розглядають взаємозв'язок мислення і навчання (Л.С.Виготського, П.Я.Гальперіна, В.В.Давидова, Г.С.Костюка, О.М.Леонтьєва, Н.О.Менчинської, С.Л.Рубінштейна, О.М.Скріпченко і др).

Так, Л.С.Виготській надавав величезне значення проблемі навчання і розвитку. "... Правильно організоване навчання, – писав Л.С.Виготський, – веде за собою дитячий розумовий розвиток, викликає до життя цілий ряд таких процесів розвитку, які поза навчанням взагалі б робилися неможливими. Навчання є, таким чином, внутрішньо необхідним і загальним моментом в процесі розвитку у дитини не природних, але історичних особливостей людини" [43, 450].

Розвиваючи ідею Л.С.Виготського, О.М.Леонтьєв підкреслював, що привласнення індивідом суспільних здібностей, попереднього людського досвіду, є особливим видом діяльності. Він писав: "Отже, у дитини, з одного боку, виникає і формується особлива "відтворююча діяльність", з іншого боку, на її основі він привласнює або відтворює різні конкретні здібності. Ці два роди процесів складають загальну форму психічного розвитку" [6, 47].

У свою чергу, Г.С.Костюк вважав, що розвиток мислення учня відбувається тоді, коли вчитель направляє його за допомогою питань на розкриття нових зв'язків і відносин між предметами і явищами об'єктивної дійсності. Учений підкреслював, що педагог повинен звернути увагу не тільки на зміст засвоєного матеріалу учнями, але і на сам процес їх роботи, на ті способи, якими вони користуються в процесі виконання навчальних завдань.

Результативність навчання залежить від багатьох чинників, які необхідно враховувати педагогу. Процес засвоєння залежить не тільки від тих конкретних дій, які виконує школяр, але більш важливу роль грають ті умови, які забезпечують формування цих дій.

У даній роботі ми проаналізуємо особливості використання метафори.

Аналіз останніх досліджень показав, що метафору можна розглядати як інструмент викладача.

Так, в зарубіжних роботах метафора визначається як виведення, розширення, перенесення однієї реальності змісту на іншу, яскравішу, що запам'ятовується». Таким чином, метафора вимагає здібності віддзеркалення певної позиції в розумінні питання і трансляції цього розуміння за рамки звичного контексту в систему інших образів при збереженні основного значення.

Метафора – це щось більше, ніж яскравий і корисний образ, що приводить до нового розуміння або бачення. Досвід будь-якої людини, пов'язаний з пізнанням власного внутрішнього світу, складає основу для величезної різноманітності метафор, в якій психічні феномени можуть трактуватися як якась суть і упереджені або одушевлені предмети.

Н.Д.Арутюнова відзначає, що як би не була велика різноманітність підходів до тлумачення метафори, не викликає сумніву те, що «метафора відповідає здатності людини уловлювати і створювати схожість між дуже різними індивідами і класами об'єктів. Ця здатність грає величезну роль як в практичному, так і в теоретичному мисленні» [2, 15].

Мета даної роботи: розглянути можливість використання метафори як умову розвитку мислення.

Виклад основного матеріалу. Використання метафори в процесі навчання припускає, що учень не просто здійснює акт пізнання, а розгортається процес, в якому сполучені аспекти розуміння і інтерпретації.

К.І.Алексеев вважає, що метафора з'являється там і тоді, коли використовується альтернативна класифікація на противагу традиційній. Її підставою стають не істотні ознаки понять, а особливі еталонні ознаки. При такому підході визначається різниця між порівнянням і метафорою; порівняння використовує традиційну класифікацію, тоді як метафора – альтернативну. «У разі метафори не існує єдиного і правильного її розуміння; можна говорити лише про більш менш адекватне, вдале розуміння» [1, 83].

Через розуміння метафори, через розшифровку і побудову метафоричних образів учні розвивають уяву, інтуїцію, мислення, вчаться одержувати естетичну насолоду від літературних текстів, непрямим шляхом набувають уявлень про норми поведінки і етичні цінності. Глибина осмислення, нестандартність трактувань метафор свідчить не тільки про рівень інтелектуального розвитку, але й багатогранності його внутрішнього світу, його ціннісно-сислового відношення до дійсності і до себе.

С.Л.Рубінштейн вважає: «Всяка метафора виражає загальну думку; розуміння метафори, тому вимагає розкриття в образній формі її загального смислового змісту, так само як при вживанні метафоричного виразу потрібно підшукати образи, які б адекватно виразили загальну думку. Але метафоричні вирази були б абсолютно нікчемною прикрасою і власне зайвим баластом, якби образ нічого не додавав до загальної думки. Весь сенс метафори – в тих нових виразних відтінках, які привносять метафоричний образ; вся її цінність в тому, що вона додає до загальної думки, виражаючи її. Метафоричні образи виразу загальної думки мають сенс, тільки оскільки вони містять більше того, що дає формулювання думки в загальному положенні» [5, 335].

З погляду В.Гейзенберга розуміння – це адаптація концептуального мислення до сукупності нових явищ.

У науці розуміння розглядали П.П.Блонський, А.А.Потебня, М.М.Бахтін, Г.І.Рузавін і ін. У багатьох концепціях зроблені спроби інтеграції лінгвістичних, семантичних, логико-пізнавальних, комунікативних аспектів проблеми розуміння.

О.А.Брудний розглядає розуміння як «послідовну зміну структури відтвореної в свідомості ситуації і переміщення уявного центру ситуації від одного елемента до іншого. При цьому значущість зв'язків між елементами ситуації міняється. Найголовніша ланка процесу розуміння полягає не тільки і не стільки у встановленні зв'язків, скільки, головним чином у визначенні їх значущості. Таким чином, розуміння розглядається як взаємодія з деяким об'єктом, в результаті якого відтворюється працююча модель цього об'єкту.

Зрозуміти – означає зібрати працюючу модель» [3, 138-139]. Також автор виділяє декілька значень слова «розуміння».

Розуміння 1 – проходження заданому або вибраному напрямку (розуміння наказу, путівника і т.п.).

Розуміння 2 – здатність прогнозувати. Припущення про те, які наслідки спричинять наміри, висловлені кимось.

Розуміння 3 – здатність дати словесний еквівалент.

Розуміння 4 – узгодження програм діяльності.

Розуміння 5 полягає в рішення проблем.

Розуміння 6 – здатність здійснити прийнятну реакцію (співбесідники досягають деякого єдиного рівня збагнення суті обговорюваного тексту).

Розуміння 7 – реалізована здатність правильно провести міркування, тобто диференціювати ситуацію від схожих, але відмінних, діяти адекватно об'єкту або ситуації.

Висновки.

1. Метафори в процесі навчання можуть використовуватися для розвитку мислення.

2. Метафора є засобом зв'язку різних областей знання і перекладу з мови однієї людини на мову іншого.

3. Метафора розглядається як ефективний засіб самосвідомості учнів.

4. Метафора активізує творчу уяву.

Список літератури

1. Алексеев К.И. Метафора как объект исследования в философии и психологии // Вопросы психологии. – 1996. – № 2. – С. 73-85.
2. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 5-32.
3. Брудный А.А. Психологическая герменевтика. – М., Лабиринт, 1998. – 336 с.
4. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1956. – 519 с.
5. Костюк Г.С. Принцип развития в психологии // Методологические и теоретические проблемы психологии / Под ред. Е.В. Шороховой. – М.: Наука, 1969. – С. 118-152.

6. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1977. – 303 с.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2001. – 720 с.